

ÚSTAV ETNOLOGIE (ODDĚLENÍ KULTUROLOGIE) FILOZOFICKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY

Autor práce: Mgr. Tereza Kaiseršotová

Název práce: *Mapování pojmu „jinakost“ z mezioborové perspektivy*

Oponent práce: PhDr. Václav Soukup, CSc.

POSUDEK RIGORÓZNÍ PRÁCE

Předmětem rigorózní práce Mgr. Terezy Kaiseršotové je teoretická analýza fenoménu „jinakosti“ s důrazem na zmnoženou interdisciplinární perspektivu. Zvláštní pozornost je věnována autorům a přístupům, které danou problematiku zkoumají z antropologické, sociologické, filozofické, feministické a postmoderní perspektivy. Takto komplexně formulované téma je v naší odborné literatuře z kulturologického hlediska téměř nezpracované a je jej možné považovat za velmi odvážný výzkumný projekt. V této souvislosti považuji za nezbytné ocenit již samotnou volbu tématu. Fenomén „jinakosti“ totiž představuje unikátní kulturní konstrukt, který se promítá do představ, postojů, hodnot a názorů příslušníků každé společnosti. Teoretická analýza a interpretace „jinakosti“ je dnes stále aktuálnější také proto, že může přispět k hlubšímu pochopení existencionální dimenze lidského života v mezikulturním kontextu. Problém práce ale spočívá v tom, že bez jasně formulované koncepce (jednotící osy), která by systémově spojovala dílčí tematické okruhy do jednoho celku, může dojít k roztržitosti prezentovaných pohledů na zkoumanou problematiku. Velice široký záběr také může způsobit analytickou povrchnost a nekonzistentnost textu.

Práci tvoří pět relativně samostatných tematických bloků, ve kterých se autorka pokouší uplatnit interdisciplinární přístup typický pro současnou postmoderní vědu o kultuře. V první části práce autorka prezentuje přístupy rozvíjené v rámci sociokulturní antropologie, která tradičně považuje studium jinakosti „těch druhých“ za základní předmět svých výzkumů. V ohnisku analýzy jsou zejména díla strukturálně orientovaných antropologů (M. Douglasová, C. Levi-Strauss, M. Auge) a přístupy spjaté se sémiotickou teorií kultury (T. Todorov). Druhá část práce rozšiřuje dané téma o otázky, které nastolil E. Said svojí koncepcí orientalismu jako paradigmatu moci a M. Maffesoli teorií nomádství. Třetí část práce je věnována feministické reflexi ženy jako „druhého pohlaví“ (S. de Beauvoirová),

postfeministickému obratu v díle Judith Butlerové, fenoménu erotismu v díle G. Batailla. Čtvrtou část práce tvoří prezentace přístupů a teorií spjatých s filozofickou reflexí jinakosti. Autorka zde analyzovala zejména dílo M. Foucaulta, J. Derridy, E. Lévinase a B. Waldenfelse. Tato část práce, která aspiruje na postižení „jinakosti“ ze zmnožené perspektivy moderny a postmoderny, prezentuje zkoumanou problematiku prostřednictvím filozofických kategorií. Svůj vlastní názor na zkoumanou problematiku se autorka pokusila představit v závěrečné části práce věnované analýze jinakosti v kontextu „genealogie“. Zde se pokusila vtisknout předcházejícím kapitolám a subkapitolám jednotící interpretační a výkladovou osu. Opírá se přitom o ideje a kategorie, které na téma jinakosti vyslovili Friedrich Nietzsche, Michel Foucault a Gilles Deleuze. Východiskem jejích úvah je Foucaultova idea o nacházení se „v pravdě“. Upozorňuje na sílu paradigmatu, které častokrát vědecké pravdě (stejně jako přijetí jinakosti) stojí v cestě. Konstatuje, že „jinakost se musí ocitnout v pravdě, aby jí mohlo být nasloucháno“. Poté z historické perspektivy hodnotí proměny postojů k jinakosti v období šíření křesťanství (jinakost jako druh odlišnosti existující „vně“ křesťanské pravdy) a „řeč blázna“ (jinakost jako šílenství ležící mimo uznávanou normu). Za významné milníky měnící postoj k jinakosti označuje konec 19. století, kdy se o projevy bláznů začínají zajímat odborníci a „nietzschovskou revoluci“, jako období, v němž „diferenciace již není podřízená stejnému, nýbrž stejnost se vypovídá o diferenciaci“. Pozornost věnuje také Nietzschevě kritickému postoji k tradičnímu chápání historie, které má být nahrazeno „skutečnou historií“ – genealogií zavrhuje princip podobnosti a opěvující „diferenciaci nebo distanc“. Upozorňuje také na Nietzscheovu ideu „vůle k moci“ a Nietzscheovo chápání „Věčného návratu“ jako světa diferenciací.

Charakteristickým rysem celé práce je snaha autorky o uplatnění interdisciplinárního přístupu. Tento metodologický postoj umožňuje zasazovat poznatky různých společenských věd do nového kontextu a podrobit zkoumaná vědecká díla mezioborové interpretaci. Autorka podle mého názoru svojí rigorózní práci na téma „jinakosti“ ale zbytečně rozměnila do řady skicovitě působících roztříštěných dílčích studií. Na straně druhé ale sama přiznala, že metodologicky programově usilovala o „mapování textů z postmoderního náhledu“. Přistoupíme-li na její úhel pohledu, pak lze konstatovat, že její interpretace „promluv textů“ vypovídajících o jinakosti, je jako celek mnohdy velice podnětná a inspirativní. V neposlední řadě její pohled na jinakost jako na kulturní konstrukt ovlivňující vnímání a prožívání světa a determinantu lidských postojů, norem a hodnot nabízí řadu podnětů pro odbornou diskuzi nad předloženou prací. Konkrétně: „Co je to „jinakost“ jako (1) kulturní konstrukt; (2) gnozeologická kategorie; (3) předmět interdisciplinárně koncipovaného výzkumu.

Z textu práce je zřejmé, že Mgr. Kaiseršotová pracovala s primárními prameny a snažila se poctivě naplnit hlavní cíl své práce – „prezentovat jinakost jakožto významný fenomén prostupující širokým spektrem společenských disciplín a přístupů“. Nelze také pochybovat o tom, že si zvolila aktuální a velmi náročné téma. Jisté pochybnosti lze vyslovit k vhodnosti zvolených metod a skutečnosti, že autorka řadu problémů spjatých se zkoumaným tématem pouze načrtla a hlouběji neanalyzovala. To ovšem nic nemění na tom, že její práce představuje podnětný příspěvek k velice nosnému a pro vědy o člověku a kultuře relevantnímu tématu. Z předloženého textu je zřejmé, že autorka prostudovala řadu primárních pramenů a pokusila se o jejich vlastní originální interpretaci. Zaslouženě komentovala zejména díla klasiků sociokulturní antropologie a postmoderní filozofie.

Práci doporučuji k obhajobě.

V Praze dne 1.4.2014

PhDr. Václav Soukup, CSc.